

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
д. е. н., професор Козак Ю. Г.

“ _____ ” _____ 2021 р.

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»

за освітньою програмою «Міжнародна економіка»

на тему:

**«Шляхи підвищення ефективності зовнішньої торгівлі послугами
Одеського регіону»**

Виконавець:

студентка 43а групи ФМЕ

Мельник Аліна Сергіївна _____

Науковий керівник

старший викладач

Гусенко Ольга Сергіївна _____

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Торгівля послугами з недавніх пір по праву вважається самостійною важливою сферою міжнародних економічних відносин. В останні десятиліття зовнішня торгівля послугами не тільки порівняно швидко збільшується і значно доповнює світовий товарообіг, а й значною мірою сприяє його зростанню і розвитку національних господарств. Зокрема, міжнародна торгівля послугами сприяє підвищенню ефективності матеріального і нематеріального виробництва, створенню нових робочих місць, поповненню доходів бюджету і надходженню іноземної валюти.

Позиції України та її регіонів в міжнародній торгівлі послугами в даний час, в силу ряду об'єктивних причин та її історичного минулого, відносно слабкі і не дозволяють в повній мірі реалізувати наявні економічні переваги. Разом з тим, потенціал сфери послуг в як в державі, так і в регіональному розрізі, що базується насамперед на висококваліфікованих кадрах, є досить істотним.

Поставка регіонами України послуг за кордон може розглядатися як перспективна сфера їх зовнішньоекономічних зв'язків і як джерело збільшення валютних доходів. Ця область торгівлі заслуговує пріоритетної уваги, спрямованої на встановлення оптимальних умов для динамічного зростання.

Однак, проблема зовнішньої торгівлі послугами на прикладі Одеського регіону є мало дослідженою в науковій літературі, тому тема дослідження кваліфікаційної роботи бакалавра є актуальною.

Метою дослідження є дослідження сучасного стану та обґрунтування шляхів підвищення ефективності зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону.

Для досягнення поставленої мети в роботі потрібно вирішити наступні **завдання:**

- визначити сутність та особливості ефективності зовнішньої торгівлі послугами регіону;
- систематизувати фактори впливу на ефективність зовнішньої торгівлі послугами регіону;
- розглянути методику оцінки ефективності зовнішньої торгівлі послугами регіону;
- проаналізувати динаміку, структуру та географічну спрямованість зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону;
- провести аналіз факторів, що впливають на ефективність зовнішньоторговельної діяльності Одеського регіону ;
- проаналізувати показники ефективності зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону;
- виявити можливості підвищення ефективності зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону за рахунок створення туристичного кластеру;
- обґрунтувати напрями підвищення ефективності зовнішньої торгівлі

транспортними послугами Одеського регіону .

Об'єктом дослідження в роботі є ефективність зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону.

Предметом дослідження в роботі є теоретичні та науково-практичні засади економічного забезпечення підвищення ефективності зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та визначених завдань в роботі використана система загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Так, методи ключових понять, порівняння, групування, індукції, дедукції були використані під час дослідження теоретико-методологічних засад ефективності зовнішньої торгівлі послугами на регіональному рівні. Метод статистичних угруповань, методи вертикального та горизонтального аналізу, PEST-аналіз та SWOT-аналіз були застосовані під час дослідження сучасного стану зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону. Системний підхід, наукова абстракція та узагальнення використані при обґрунтуванні шляхів підвищення ефективності зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону.

Інформаційна база дослідження. Для написання кваліфікаційної роботи використовувалися наукові праці українських та зарубіжних вчених-економістів. Необхідно відзначити, що значний внесок у дослідження проблеми зовнішньої торгівлі послугами та її ефективності зробили такі вчені, як Ю. Г. Козак, І. О. Уханова, К. В. Антонюк, Г. В. Бережна, К. С. Брензович, І. М. Буценко, Н. В. Дзюбановська, І. І. Дюмулен, А. Е. Єгоров, І. О. Жалба, А. В. Завгородній, Т. М. Камінська, Т. Д. Ковтун, Н. О. Короленко, І. І. Ляшко, А. А. Мазаракі, Д. В. Мангушев, Т. М. Мельник, О. О. Навроцький, Н. В. Непрядкіна, А. І. Олефір, І. В. Проценко, В. В. Тіпанов, А. С. Філіпенко, В. А. Черненко, Ю. В. Чириченко, В. П. Шуйский та інші. Інформаційно-довідковою базою слугували нормативно-правові акти України, матеріали наукових конференцій, аналітичні та статистичні матеріали звітів Одеського регіону, а також різноманітні електронні ресурси, зокрема офіційні сайти Світової організації торгівлі, Конференції ООН з торгівлі та розвитку, Міжнародного валютного фонду, Державної служби статистики України, Державної служби статистики України в Одеській області.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи опублікована наступна наукова стаття: Мельник А. Дослідження сучасного стану розвитку зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону// Минуле, сучасне, майбутнє. Збірник наукових робіт за підсумками студентської науково-практичної конференції факультету міжнародної економіки. Випуск 11. Одеський національний економічний університет – 2021. С.247-253.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 87 сторінок. Робота містить 27 таблиць та 19 рисунків

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «*Теоретико-методологічні засади дослідження ефективності зовнішньої торгівлі послугами на регіональному рівні*» визначена сутність зовнішньої торгівлі послугами регіону; з'ясовані фактори впливу на ефективність зовнішньої торгівлі послугами регіону; розглянута методика оцінки ефективності зовнішньої торгівлі послугами регіону;

У другому розділі «*Аналіз сучасного стану зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону*» здійснена оцінка динаміки, структури та географічної спрямованості зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону; проведений аналіз факторів, що впливають на ефективність зовнішньоторговельної діяльності Одеського регіону; проаналізовані показники ефективності зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону.

У третьому розділі «*Шляхи підвищення ефективності зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону*» виявлені можливості підвищення ефективності зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону за рахунок створення туристичного кластеру; обґрунтовані напрями підвищення ефективності зовнішньої торгівлі транспортними послугами Одеського регіону.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження зроблені наступні висновки.

1. Розвиток сфери послуг став основним вектором розвитку світової економіки ХХ-ХХІ ст. Зовнішня торгівля послугами регіону - це специфічна форма світогосподарських зв'язків в сфері купівлі-продажу послуг, організованої між регіоном та різними державами. Зовнішня торгівля послугами сприяє найповнішому задоволенню потреб регіону, покращанню міжнародної конкурентоспроможності економіки регіону, підвищує рівень життя населення регіону.

2. На ефективність зовнішньої торгівлі послугами регіону здійснюють вплив багато факторів, основними з яких є: науково-технічний прогрес, структурні зміни в міжнародному поділі праці, посилення ролі ТНК у світовій економіці, постіндустріалізація розвинених країн, зростання частки сфери послуг у створенні ВВП та зайнятості, географічна орієнтація зовнішньої торгівлі, інфраструктурна база зовнішньоекономічної діяльності, лібералізація торгівлі, наявність бар'єрів в торгівлі послугами. Важливим чинником, що негативно впливає на зовнішню торгівлю послугами регіону на сучасному етапі є пандемія коронавірусу.

3. Оцінка ефективності зовнішньої торгівлі послугами регіону - це розрахунок, упорядкування та зіставлення основних показників міжнародної торгівлі, що характеризують ведення зовнішньоторговельної політики та її

наслідки для економіки відповідного регіону. Розглянута в роботі система показників оцінки стану розвитку зовнішньої торгівлі послугами регіону включає шість основних груп: абсолютні показники зовнішньої торгівлі послугами регіону; показники динаміки зовнішньої торгівлі послугами регіону; відносні показники зовнішньої торгівлі послугами регіону; показники структури міжнародної торгівлі послугами регіону; показники інтенсивності зовнішньої торгівлі послугами регіону та показники економічної ефективності (ефекту) міжнародної торгівлі послугами на регіональному рівні.

4. Проведений аналіз динаміки та структури зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону, показав, що область протягом останніх одинадцяти років є експорто-орієнтованою, що має позитивний вплив на її економіку. В цілому за 2010-2020 роки обсяг зовнішньоторговельного обігу послугами Одеського регіону зменшився на 223720 тис. дол. Це негативна тенденція, яка свідчить про зниження рівня міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону на світовому ринку послуг. В структурі як імпорту, так і експорт послуг Одеського регіону лівову частку складають транспортні послуги (більше 75%). В експорті послуг Одеського регіону серед країн переважають Швейцарія та Кіпр. Головними партнерами Одеської області в імпорті послуг є Туреччина та Кіпр.

5. Проведений аналіз факторів впливу на зовнішню торгівлю послугами Одеського регіону, а також результати SWOT та PEST аналізу вказують на перспективи розвитку міжнародної торгівлі послугами. По-перше, Одеський регіон є головним морським зовнішньоторговельним виходом країни, виконує найважливіші транспортні та перевантажувальні функції, виступає осередком розвитку галузей, що пов'язані з використанням ресурсів Чорного моря та океану і має значний туристично-рекреаційний потенціал. По-друге, Одеський регіон є одним із провідних регіонів країни щодо розвитку зовнішньоекономічної діяльності, має суттєвий науково-дослідний потенціал, активно впроваджує інноваційні розробки і залучає інвестиційний капітал.

6. Результати аналізу показників ефективності зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону свідчать про зниження її активності на протязі 2010-2018 років, хоча можна спостерігати деяке покращення ситуації в 2019-2020 роках. За досліджуваний період обсяг експорту послуг на душу населення Одеського регіону знизився на 128,3 дол., а обсяг імпорту послуг на душу населення, навпаки, збільшився на 39,3 дол. Це свідчить про зростання імпортової залежності Одеського регіону в послугах.

7. В роботі розроблені рекомендації щодо підвищення ефективності зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону за рахунок створення туристичного кластеру. Для ефективного функціонування туристичного кластеру в Одеській області необхідно змінити модель управління ним. Для цього доцільно на локальному та регіональному рівні передбачити відповідні структури управління. Кластерний підхід до сфери туризму в Одеському регіоні має набути корпоративної характеристики. При цьому потрібно забезпечити зв'язок регіональних підприємств туристичної індустрії з підприємствами традиційних секторів та транснаціональними корпораціями.

Запропоновано в Одеському регіоні впровадити модель управління, яка буде поєднувати дестинаційну та кластерну організаційно-економічні системи. Модель передбачає створення іміджевої інфраструктури; створення системи ефективного управління розвитком туристичним комплексом Одеської області; створення мережевої моделі функціонування та розвитку туристичного комплексу.

8. Сьогодні питання покращення стану міжнародної торгівлі транспортними послугами є одним з найактуальніших для Одеського регіону. З урахуванням досвіду розвитку транспортної інфраструктури розвинених країн та в умовах наближення до ринку країн ЄС, в Одеській області необхідно: активізувати реформування залізничного транспорту; забезпечити будівництво нових автомагістралей (зокрема, платних); провести модернізацію та подальшу розбудову портового господарства; забезпечити розвиток авіаційного сполучення; вирішити завдання інтеграції транспортної системи в Транс'європейську мережу; орієнтувати транспортну інфраструктуру на обслуговування туристичних потоків; розвивати територію та інфраструктуру уздовж міжнародних транспортних коридорів; здійснювати підтримку бізнесу в транспортній сфері. Одним із шляхів розвитку зовнішньої торгівлі транспортними послугами та підтримки її на належному рівні в Одеському регіоні виступає кластеризація та організація мультимодальних перевозок.

АНОТАЦІЯ

Мельник Аліна Сергіївна, «Шляхи підвищення ефективності зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону»,

кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
за освітньою програмою «Міжнародна економіка»
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2021 рік

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є ефективність зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону.

У роботі визначена сутність зовнішньої торгівлі послугами регіону. З'ясовані фактори впливу на ефективність зовнішньої торгівлі послугами регіону. Розглянута методика оцінки ефективності зовнішньої торгівлі послугами регіону.

Здійснена оцінка динаміки, структури та географічної спрямованості зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону. Проведений аналіз факторів, що впливають на ефективність зовнішньоторговельної діяльності Одеського регіону. Проаналізовані показники ефективності зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону.

Виявлені можливості підвищення ефективності зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону за рахунок створення туристичного кластеру. Обґрунтовані напрями підвищення ефективності зовнішньої торгівлі транспортними послугами Одеського регіону.

Ключові слова: зовнішня торгівля, послуги, регіон, фактори впливу, методи аналізу, Одеський регіон, SWOT-аналіз, PEST-аналіз, оцінка ефективності, туристичний кластер, транспортне забезпечення.

ANNOTATION

Melnik Alina, «Ways to increase the efficiency of foreign trade in services of the Odessa region »,
qualification work for a bachelor's degree
in specialty 292 "International Economic Relations"
under the educational program "International Economics"
Odessa National Economic University
Odessa, 2021

The bachelor's thesis consists of three sections. The object of the study is the effectiveness of foreign trade in services of the Odessa region.

The essence of foreign trade in services of the region is defined in the work. Factors influencing the efficiency of foreign trade in the region's services have been identified. The method of assessing the effectiveness of foreign trade in services of the region is considered.

An assessment of the dynamics, structure and geographical orientation of foreign trade in services of the Odessa region. The analysis of the factors influencing efficiency of foreign trade activity of the Odessa region is carried out. The indicators of efficiency of foreign trade in services of Odessa region are analyzed.

Possibilities of increase of efficiency of foreign trade in services of the Odessa region at the expense of creation of a tourist cluster are revealed. The directions of increase of efficiency of foreign trade in transport services of the Odessa region are substantiated.

Keywords: foreign trade, services, region, factors of influence, methods of analysis, Odessa region, SWOT-analysis, PEST-analysis, efficiency assessment, tourist cluster, transport provision.